

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΟΝΤΟΣ ΠΡΟΕΔΡΟΥ

κ. ΜΙΧΑΗΛ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν εἶναι μιὰ μικρὴ δημοκρατία. Οἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται ἀπὸ συλλογικὰ ὄργανα, τὶς Τάξεις, τὴν Ὀλομέλεια καὶ τὴ Σύγκλητο. Ἀξιώματα δὲν ὑπάρχουν, ἀλλὰ διακονήματα, κατὰ τὴ μοναστικὴ ὀρολογία, εἶναι δὲ ὅλα αἰρετά. Κατὰ τὴ διάρκειά τῆς ἐνιαύσιας θητείας του ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας δὲ διαθέτει ἐξουσία, ἀλλὰ φέρει τὸ βᾶρος ἀδξημένων καθηκόντων ἔναντι τοῦ Ἰδρύματος καὶ τοῦ σώματος πὸν τὸν περιέλαβε μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη του. Ὅθεν οἱ εὐχαριστίες πὸν ἀπευθύνω ἐκ βάθους καρδίας στοὺς ἀγαπητοὺς καὶ σεβαστοὺς συναδέλφους ὀφείλονται ὄχι γιὰ τὴν ἐκχώρηση κάποιας δύνάμης ἢ κάποιων προνομίων, ἀλλὰ γιὰ τὴν τιμὴ πὸν μοῦ ἔκαναν κρινόντάς με ἄξιο νὰ ὑπηρετήσω τὴν Ἀκαδημία καὶ ἀπὸ τὴ θέση τῶν ὑψίστων εὐθυνῶν.

Συγχρόνως ὁμως τοὺς παρακαλῶ νὰ συνεχίσουν τὴν πρὸς ἐμὲ εὐμένεια, παρέχοντάς μου τὴ βοήθειά τους μὲ γενναιοφροσύνη. Ἰδίως ἔχω ἀνάγκη τῆς συμπαρραστάσεως τοῦ σεβαστοῦ προκατόχου μου Ναυάρχου Ἰ. Τούμπα, τοῦ ἀπὸ τῶν φοιτητικῶν χρόνων φίλου καὶ νῦν Ἀντιπροέδρου καθηγητῆ κ. Κ. Δεσποτοπούλου, ἐπίσης τῶν διακεκριμένων συναδέλφων Γ. Γραμματέως, Γραμματέως ἐπὶ τῶν Πρακτικῶν, Γραμματέως ἐπὶ τῶν Δημοσιευμάτων καὶ Προέδρων τῶν Τάξεων, ἦτοι, μὲ τὴν ἴδια σειρά, τῶν καθηγητῶν κ.κ. Π. Θεοχάρη, Μ. Μανούσακα, Ἰ. Ξανθάκη, Κ. Ἀλεξοπούλου, Ν. Κορομῆ καὶ Γ. Μητσοπούλου. Εὐλόγως προσβλέπω ἐπίσης σὲ δημιουργικὴ συνεργασία μὲ τὶς ἐφορευτικὰς ἐπιτροπές, τὶς διευθύνσεις καὶ τὰ στελέχη τῶν ἐρευνητικῶν κέντρων τῆς Ἀκαδημίας, καθὼς καὶ στὴν παραγωγικὴ ἀπόδοση τῶν διοικητικῶν καὶ λοιπῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Ἰδρύματος.

Ἡ πείρα διδάσκει ὅτι, ἐξ αἰτίας τῆς συλλογικότητος μὲ τὴν ὁποία διοικεῖται ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, τῆς βραχυχρόνιας προεδρικῆς θητείας καὶ τῶν πάσης φύσεως ἀνασχέσεων πὸν ἐπιβάλλει ἡ δημόσια διοίκηση στὶς δραστηριότητες καὶ τοὺς ρυθμοὺς τοῦ Ἰδρύματός μας, οἱ προσωπικὰς πρωτοβουλίες ἐνὸς Προέδρου πὸν μποροῦν νὰ πραγματοποιηθοῦν στὸ διάστημα τῆς διακονίας του εἶναι ἀναπόφευκτα ἐκεῖνες πὸν δὲν ἀπαιτοῦν μακρὸν χρόνο. Ἐν ὄψει αὐτῆς τῆς πείρας, νὰ μὲν δὲν θὰ ἀπόσχω ἀπὸ βραχυπρόθεσμες φροντίδες, ὁμως προτίθεμαι κατὰ προτίμηση ἀφ' ἐνὸς νὰ διαθέσω δυνάμεις ὑπὲρ τῆς συνεχίσεως καὶ διευρύνσεως δραστηριοτήτων ἢ προγραμμάτων ἐν ἐξελίξει, ἀφ' ἑτέρου νὰ εἰσηγηθῶ ἢ νὰ ὑποστηρίξω νέες δραστηριότητες ἢ προγράμματα μακροῦς διάρκειας.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἀπολαμβάνει τοὺς καρποὺς προσπαθειῶν καὶ μόχθων ποὺ κατέβαλαν παλαιότερες διοικήσεις. Ὁ τομέας τῶν ἐρευνῶν εἶναι ἐκεῖνος ποὺ δέχθηκε τὴν πιὸ μεγάλη ὄθηση χάρις στὴν ἐφαρμογὴ τοῦ ΠΔ. 432/81, ἀφ' ὅτου, τὸ 1988, κρατικές ἐπιχορηγήσεις προστίθενται στὶς πιστώσεις ποὺ μπορεῖ νὰ διαθέτει ἡ Ἀκαδημία. Ἔτσι ἡ Ἀκαδημία (α) δραστηριοποίησε προγράμματα διεθνῶν ὑποχρεώσεων ποὺ εἶχαν περιέλθει σὲ ἀδράνεια πρὸς μεγίστη ἠθικὴ βλάβη τοῦ Ἰδρύματος, (β) χρηματοδοτεῖ προγράμματα διεξαγόμενα ἀπὸ Ἀκαδημαϊκοὺς καὶ συνεργάτες τους, (γ) χρηματοδοτεῖ προγράμματα διεξαγόμενα ἀπὸ ἐρευνητικὰ τῆς κέντρα, (δ) ἀναθέτει σὲ ἐξωτερικοὺς εἰδικούς νὰ συντάξουν μελέτες γιὰ ἐπίκαιρα κοινωνικά προβλήματα.

Ἄλλα μείζονος σημασίας σχέδια τῆς Ἀκαδημίας ἐκκρεμοῦν ὄχι ἀπὸ δική της ὑπαιτιότητα. Ἀναφέρω ὡς παράδειγμα τὶς ἐπανειλημμένες ἀγones προσπάθειες γιὰ ἴδρυση Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης. Ἡ διοίκηση τῆς Ἀκαδημίας τοῦ ἔτους 1992 θὰ τὶς συνεχίσει καὶ συγχρόνως θὰ προωθήσει τὴν ἴδρυση Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Τέχνης, ποὺ ἀποφάσισε ἡ Γάξη τῶν Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν.

Ἡ ἀπερχόμενη διοίκηση τῆς Ἀκαδημίας ἐξήτησε ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων νομοθετικὴ ρύθμιση, ἡ ὁποία νὰ παράσχει καὶ στὴν Ἀκαδημία τὴν εὐχέρεια ποὺ δόθηκε στὰ Πανεπιστήμια μὲ τὸν νόμο 1268/82 νὰ ἰδρύνουν ἀνώνυμες ἐταιρεῖες διαχειρίσεως τῆς περιουσίας τους. Ἐλπίζουμε ὅτι τὸ Ὑπουργεῖο θὰ ἀνταποκριθεῖ στὸ αἶτημα τῆς Ἀκαδημίας.

Ἐπὶ πλέον τούτων θὰ συνεχισθοῦν οἱ ἐνέργειες γιὰ τὴν ἴδρυση τοῦ Διεθνoῦς Κοινοῦ τῶν Ἀκαδημιῶν, στὴν περιοχὴ Ἀκαδημίας Πλάτωνος, τὸ ὁποῖο προβλέπεται ἀπὸ τὸν Α.Ν. 809/1937 (ἄρθρα 4 καὶ 16). Τὸ θέμα τοῦτο ἔλαβε ὄθηση ἀπὸ τὸν κατὰ τὸ ἔτος 1990 Πρόεδρο τῆς Ἀκαδημίας κ. Γ. Βλάχο. Ἡ πραγματοποίησή του θὰ χρειασθεῖ πολλὰ ἔτη καὶ σκληρὲς προσπάθειες, ἐπειδὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐξεύρεση πολλαπλῶν πηγῶν χρηματοδοτήσεως (ἐλληνικῶν, κοινοτικῶν καὶ ἄλλων), ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν πολεοδομικὴ ἀνάπλαση τῆς πέριξ περιοχῆς, ἔργο μέγα καὶ ὑπαγόμενον σὲ ἀρμοδιότητες διαφόρων ὑπουργείων καὶ τοῦ δήμου Ἀθηναίων.

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα εἶναι ὁ λόγος ὑπαρξῆς Ἀκαδημιῶν σ' ὅλον τὸν κόσμον. Ἔτσι καὶ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν εἶναι ἐντεταλμένη ἀπὸ τὸν νόμο ποὺ τὴν ἴδρυσε νὰ προάγει τὶς ἐπιστῆμες μαζί μὲ τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες, πράττει δὲ τοῦτο διὰ τῶν μελῶν τῆς καὶ διὰ τῶν ἐρευνητικῶν κέντρων τῆς. Ἀπὸ τὴν ἴδρυσή της τὸ 1926 καὶ γιὰ πολλὰς δεκαετίες ἦταν τὸ μοναδικὸ ἴδρυμα στὴ χώρα μας μὲ ἐντεταγμένα ἐρευνητικὰ κέντρα.

Ἡ Ἀκαδημία ἔχει σήμερα ἔνδεκα ἐρευνητικὰ κέντρα καὶ μία ἐρευνητικὴ ὕπη-

ρεσία. Ἀπὸ αὐτὲς τὶς δώδεκα μονάδες, ἑννέα μελετοῦν τὸ ἑλληνικὸ ἱστορικὸ παρελθὸν ἢ εἰδικὲς ἐκφάνσεις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως εἶναι τὰ λαϊκὰ δημιουργήματα, ἢ γλώσσα, ἢ γραμματεία, ἢ φιλολογία, τὸ δίκαιον, τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα. Μὲ αὐτὲς τὶς μονάδες ἢ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἔχει ἓνα ποσοστὸ συμμετοχῆς στὴν ὅλη ἔρευνα πὸν διεξάγεται στὴ χώρα μὲ τὰ ὡς ἄνω ἐπιστημονικὰ πεδία. Ἡ Ἀκαδημία συμμετέχει ἐπίσης στὴν προσπάθεια πὸν καταβάλλεται καὶ ἀπὸ ἄλλους φορεῖς γιὰ τὴν ἐπέκταση, τὴν ἀναβάθμιση καὶ τὸν ἐκσυγχρονισμό τῆς ἔρευνας. Δυστυχῶς, δὲν εὐδοοῦνται οἱ προσπάθειες διαδοχικῶν διοικήσεων τῆς Ἀκαδημίας γιὰ πλήρωση τῶν θέσεων ἐρευνητῶν πὸν ἔχουν κενωθεῖ. Θὰ ἀναφέρω ἀπλῶς τοὺς ἀριθμοὺς τῶν τακτικῶν ἐρευνητῶν πὸν ὑπηρετοῦσαν τὸ 1991 στὰ διάφορα κέντρα μας (σύμφωνα μὲ τὴν Ἐπετηρίδα αὐτοῦ τοῦ ἔτους). 1) Κέντρον Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ: Διευθυντῆς δὲν ὑπάρχει, συντάκτες ἐπτά. 2) Κέντρον Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας: Διευθυντῆς καὶ ἑννέα συντάκτες. 3) Κέντρον Ἐρεῦνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ: Διευθυντῆς καὶ ἕξι συντάκτες. 4) Κέντρον Ἐρεῦνης τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου: Διευθυντῆς καὶ τρεῖς συντάκτες. 5) Κέντρον Ἐρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ: Διευθυντῆς καὶ ἐπτά συντάκτες. 6) Κέντρον Ἐκδόσεως Ἔργων Ἑλλήνων Συγγραφέων: Διευθυντῆς καὶ τέσσερες συντάκτες. 7) Κέντρον Ἐρευνῶν Ἀστρονομίας: Διευθυντῆς, δύο ἐπιμελητές, τρεῖς βοηθοί. 8) Κέντρον Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας: Διευθυντῆς καὶ τρεῖς συντάκτες. 9) Γραφεῖον Ἐπιστημονικῶν Ὁρῶν καὶ Νεολογισμῶν: Διευθυντῆς. 10) Κέντρον Ἐρεῦνης Φυσικῆς τῆς Ἀτμοσφαιρας καὶ Κλιματολογίας: Διευθυντῆς καὶ δύο ἐρευνητές. 11) Κέντρον Ἐρεῦνης τῆς Ἀρχαιότητος: πέντε συντάκτες (τώρα τέσσερες). 12) Κέντρον Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Κοινωνίας: Διευθυντῆς καὶ δύο συντάκτες. 13) Ὑπηρεσία Συντάξεως Ἐδρετηρίου Βυζαντινῶν Μνημείων: δύο συντάκτες.

Ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ ἐπιμείνω κάπως στὴν ἱστορικὴ ἔρευνα στὴ χώρα μας.

Μὲ κριτήρια (1) τὸν ἀριθμὸ τῶν ἐρευνητῶν ἐν γένει, (2) τὸν ἀριθμὸ ἐρευνητῶν πὸν εἶναι ἐντεταγμένοι σὲ ἰνστιτοῦτα, (3) τὸ ἐπίπεδο ὀργανώσεως βιβλιοθηκῶν καὶ ἀρχείων, καὶ (4) τὴν πρόοδο ἐκδόσεως πηγῶν, ἢ χώρα μας ὑστερεῖ ὄχι μόνον ἐναντι τῶν χωρῶν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης μὲ συγκρίσιμο πληθυσμὸ, ἀλλὰ καὶ τῆς Ρουμανίας, τῆς Γιουγκοσλαβίας καὶ τῆς Βουλγαρίας. Λαμβάνω ὑπ' ὄψη καὶ χωριστὰ τοὺς ἐρευνητὲς πὸν εἶναι ἐντεταγμένοι σὲ ἰνστιτοῦτα, ἐπειδὴ ἡ ἐργασία σὲ ἰνστιτοῦτα ἐμψύχει τὴν ἀπόδοση. Ἐκτὸς τούτου, μόνον τὰ ἰνστιτοῦτα εἶναι σὲ θέση νὰ ἐκπονήσουν καὶ πραγματοποιήσουν ἔργα ὑποδομῆς, μακρόπνοα καὶ πολυπρόσωπα ἐρευνητικὰ προγράμματα καὶ συστηματικὲς ἐκδόσεις πηγῶν. Ἡ καθυστέρηση τῶν ἱστορικῶν ἐρευνῶν στὴ χώρα μας ἀπὸ ἀποψη ἐρευνητικοῦ προσωπικοῦ, ὑποδομῆς, προγραμμάτων καὶ δημοσιεύσεων εἶναι εὐθέως ἀνάλογη μὲ τὴν καθυστέρηση ἰδρύ-

σεως και αναπτύξεως έρευνητικῶν κέντρων. Τό, ἀρχαιότερο ὄλων, Μεσαιωνικόν Ἀρχεῖον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ιδρύθηκε τό 1930. Μετά δεκαπενταετία, τό 1945, ιδρύθηκε τό Ἱστορικόν Ἀρχεῖον Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Πέρασε ἀκόμη μία δεκαπενταετία ὡς τήν ἴδρυσή, τό 1959, τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἑρευνῶν καί τοῦ Κέντρου Νεοελληνικῶν Ἑρευνῶν ἀπό τό Ἐθνικό (τότε Βασιλικό) Ἰδρυμα Ἑρευνῶν. Ἀκολούθησαν τό Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, τό Ἰνστιτούτο Βυζαντινῶν Μελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, πολὺ ἀργότερα τό Κέντρο Ἑλληνικῆς καί Ρωμαϊκῆς Ἀρχαιότητος τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἑρευνῶν (1979) καί τό Κέντρο Ἑρευνας καί Παιδείας τῆς Ἐμπορικῆς Τράπεζας. Τό Κέντρον Ἑρεῦνης τῆς Ἀρχαιότητος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (1977) ἔχει πρὸς τὸ παρὸν ἀρχαιολογικά προγράμματα.

Τὰ ἱστορικά έρευνητικά κέντρα τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἀπὸ πολὺν καιρὸ δὲν ἀναπτύσσονται ἐξ αἰτίας περιορισμῶν πὸν ἐπιβάλλει τὸ κράτος σὲ προσλήψεις έρευνητικῶν. Τὰ ἱστορικά κέντρα τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἑρευνῶν ἀναπτύχθηκαν μέχρι τοῦ 1988. Ἐκτοτε ἀσφυκτιοῦν, ἐπειδὴ οἱ πιστώσεις μόλις ἐπαρκοῦν γιὰ τὶς ἀνελαστικές δαπάνες τους. Τὸ ἴδρυμα πὸν συντηροῦσε ἡ Ἐμπορικὴ Τράπεζα καταργήθηκε.

Ἡ πολιτεία καί ἡ κοινωνία πρέπει νὰ ἀντιληφθοῦν ὅτι οἱ ἱστορικές έρευνες δὲν εἶναι ἄχρηστες. Πρῶτον εἶναι μία πτυχή τοῦ παρόντος πολιτισμοῦ τῆς χώρας. Κάθε πολιτισμένη χώρα καλλιεργεῖ τὶς ἱστορικές έρευνες καί μάλιστα σὲ ἔκταση μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν ἱστορία της. Οἱ πιὸ πολιτισμένες χώρες διαθέτουν στὶς ἱστορικές έρευνες ὑψηλότερο ποσοστὸ τοῦ προϋπολογισμοῦ τους. Δεύτερον οἱ ἱστορικές έρευνες ἔχουν ἐπιπτώσεις στὴν παιδεία τῆς κοινωνίας. Τρίτον οἱ ἱστορικές έρευνες διαμορφώνουν τὴν ἀδτογνωσία τοῦ ἔθνους, συντελοῦν στὴ διατήρηση τῆς ἰδιαιτερότητάς του καί τὸ ὀπλίζον μὲ τὴ θέληση νὰ τὴν προασπίσει.

Οἱ ἑλληνικές ἱστορικές έρευνες σχεδὸν περιορίζονται στὴν ἑλληνική ἱστορία. Τὰ λίγα ἀνοίγματα πὸν κάνουν πρόσφατα πρὸς τὰ ἔξω εἶναι ἀρκετὰ ἑλληνοκεντρικά ἀκόμη.

Ἡ ἑλληνική συμμετοχὴ στὴ βιβλιογραφία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἡ ὁποία έρευνᾶται ἐντατικότερα διεθνῶς, εἶναι πολὺν περιορισμένη, ὅμως πολὺν πιὸ μεγάλη ἀπὸ ὅ,τι ἦταν πρὸ τῆς δεκαετίας τοῦ 1980. Τοῦτο ὀφείλεται στὴν ἀΐξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν έρευνητικῶν καί στὴν ἔνταξη πολλῶν ἀπὸ αὐτοὺς σὲ έρευνητικά προγράμματα, τὰ ὁποία περιλαμβάνουν ἐπίσης ἐκτέλεση ἔργων ὑποδομῆς καί ἔκδοση ἐπιγραφῶν. Ἐκφράζεται δὲ καί ἄλλως καί διὰ τοῦ ἐμπλουτισμοῦ καί τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ τοῦ θεματολογίου της. Ὑπάρχουν εὐρύτατα πεδία, ὅπου οἱ Ἑλληνες ἱστορικοί μποροῦν καί ὀφείλουν νὰ προηγηθοῦν τῶν ξένων συναδέλφων. Πρὸκειται γιὰ τὸ τόξο Ἡπειροῦ - Μακεδονίας - Θράκης καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ἀρχαιότητος καί γιὰ τὴ

νότια και τὴ νησιωτικὴ Ἑλλάδα κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους. Ἀπὸ τὰ πεδία παρουσιάζουν γιὰ τοὺς Ἕλληνας ἱστορικοὺς τὰ ἀκόλουθα πλεονεκτήματα: Πρῶτον, δὲν ἔχουν ὑποστῆ ἔντατικὴ ἔρευνα. Δεύτερον, οἱ ἀρχαιολογικὲς ἔρευνες φέρουν συνεχῶς στὸ φῶς ἀφθονα νέα τεκμήρια. Τρίτον, εἶναι φυσικὸ οἱ Ἕλληνες ἀρχαιολόγοι ποὺ ἀνακαλύπτουν αὐτὰ τὰ τεκμήρια νὰ συνεργασθοῦν κατὰ προτίμηση μὲ Ἕλληνας ἱστορικούς. Ἐπὶ πλέον αὐτῶν, ἡ ἑλληνικὴ ἔρευνα πρέπει νὰ ἐνδιαφερθεῖ περισσότερο γιὰ τὴν ἑλληνιστικὴ Ἀνατολὴ καὶ τὴ Ρώμη.

Καὶ ἡ βυζαντινὴ ἱστορία ἐρευνᾶται διεθνῶς, ἀλλὰ σὲ πολὺ μικρότερη κλίμακα. Γιὰ τοῦτο τὸ λόγο, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἡ ἑλληνικὴ ἱστοριογραφία ἐνδιαφέρθηκε νοερίτερα καὶ ἐντατικότερα γιὰ τὶς βυζαντινὲς σπουδές, ἡ ἑλληνικὴ συμμετοχὴ ἦταν ἀνέκαθεν καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι περισσότερο ἐκτεταμένη στὸν τομέα τῶν ἐρευνῶν βυζαντινῆς ἱστορίας παρὰ στὸν τομέα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Ἡ ἔρευνα τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας τῶν νεοτέρων χρόνων καὶ τῆς σύγχρονης ἐποχῆς ἔχει ἐλαχίστους θεράποντες ἐκτὸς Ἑλλάδος. Ἡ ἔρευνα τῆς νέας ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἀφοῦ ἀνελίχθηκε βραδύτατα κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ, προχώρησε μὲ ἀξιοσημεῖωτη ποσοτικὴ καὶ ποιοτικὴ ἀπόδοση ποὺ ὀφείλεται στὴν αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μελετητῶν τῆς σὲ πανεπιστήμια καὶ σὲ ἐρευνητικὰ κέντρα, τὰ ὁποῖα ἐπιτελοῦν προγράμματα ὑποδομῆς, δημοσιεύουν σειρὲς πηγῶν, προωθοῦν μακρόπνοες ἔρευνες, ἐκδίδουν περιοδικὰ καὶ μονογραφίες. Καὶ ἡ περαιτέρω ποσοτικὴ καὶ ποιοτικὴ ἀνάπτυξη τῶν ἐρευνῶν στὸν τομέα τῆς νέας ἑλληνικῆς καὶ τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς ἱστορίας εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου ἔργο τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης. Ἐπειδὴ οἱ σχετικὲς ἔρευνες δὲν ἔχουν διεθνή διάσταση καὶ ἐπειδὴ, ἀκόμη καὶ μέσα στὴν Ἑλλάδα, ἔχουν καθυστερήσει, οἱ ἀνάγκες ποὺ ἀντιμετωπίζονται εἶναι πολλές, ποικίλες καὶ μεγάλες. Ἀρχίζουν ἀπὸ τὰ θεμέλια, ὅπου μεταξὺ ἄλλων ἀπαιτεῖται ἡ ὁργάνωση ἐνὸς ἐθνικοῦ συστήματος βιβλιοθηκῶν καὶ ἀρχείων σύμφωνα μὲ σύγχρονη μέθοδο. Σὲ ἀμέσως ἀνώτερο ἐπίπεδο χρειάζεται ἐπίσπευση, ἀλλὰ καὶ ἐκλογίκευση τῆς ἐκδόσεως πηγῶν. Στὸ ἐπίπεδο τοῦ θεματολογίου τῶν βασικῶν ἐρευνῶν, χωρὶς νὰ ἐγκαταλειφθοῦν τὰ θέματα ποὺ ἐπιτυχῶς καλλιεργοῦνται ἀπὸ μερικὲς δεκαετίες, πρέπει νὰ δοθεῖ προσοχὴ στὴν πολιτικὴ ἱστορία καὶ μάλιστα μὲ τὴν περιφρονημένη συμβαντολογικὴ ἐκδοχὴ τῆς ποὺ συγκροτεῖ τὸν σκελετὸ τῆς ἱστοριογραφίας. Οἱ χώρες ποὺ πρωτοποροῦν σὲ ἔρευνες μὲ νέα θέματα ἔχουν πίσω τους μακρὰ καὶ καρποφόρα ἐπίδοση στὴ συμβαντολογικὴ ἱστορία καὶ δὲν τὴν ἔχουν ἐγκαταλείψει.

Ἡ σύγχρονη ἱστορία μας μόλις ἔχει ἀρχίσει νὰ μελετᾶται μὲ ἐπιστημονικὴ μέθοδο καὶ κριτικὴ. Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ περαιτέρω ἀνάπτυξη αὐτοῦ τοῦ ἐρευνητικοῦ τομέα ἀπὸ ὑπεύθυνους ἱστορικούς, μὲ τεκμήρια καὶ χωρὶς προκαταλήψεις, ὅχι μόνον θὰ ρίξει φῶς σὲ γεγονότα ποὺ, ἐνῶ τὰ ζήσαμε, δὲν τὰ γνωρίζουμε ἀντικειμενικά,

ἀλλὰ καὶ θὰ συμπληρώσει κενὰ τῆς διεθνoῦς ἱστοριογραφίας, μερικὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι ὀδονηρὰ γιὰ μᾶς. Ὑπενθυμίζω ὅτι κατὰ καιροῦς ἐμφανίζονται στὸν τύπο παρὰπονα ἢ ὀργίλες διαμαρτυρίες γιὰ παρασιώπηση, σὲ κάποιο ξένο δημοσίευμα ἢ ἐπίσημο κείμενο τῆς ἐλληνικῆς νίκης στὸ μέτωπο τῆς Ἀλβανίας ἢ τῆς μάχης τῆς Κρήτης ἢ τῆς ἐλληνικῆς ἀντίστασης στὴν κατοχή. Ἀλλὰ ἡ ὑπαιτιότητα γι' αὐτὲς τὶς παρασιωπήσεις εἶναι δική μας, ἀφοῦ δὲν τροφοδοτοῦμε τὴ διεθνή βιβλιογραφία γιὰ τὸν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο μὲ σχετικὲς μελέτες.

Ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη γιὰ τὴν ἀναπτυσσόμενη ἐρευνα τῆς νεότερης καὶ τῆς σύγχρονης ἱστορίας μας εἶναι νὰ ἀποκτήσει διεθνεῖς διασυνδέσεις. Τοῦτο θὰ ἐπιτευχθεῖ: ἀπ' ἑνός, ἐὰν Ἕλληνες ἐρευνητὲς ἐπιτόχουν ὄχι μόνον νὰ ἐντάξουν ἐλληνικὰ ἱστορικὰ συμβάντα ἢ μακροπερίοδα φαινόμενα σὲ εὐρύτερα πλαίσια, ἀλλὰ καὶ νὰ διαδώσουν τὰ συμπεράσματά τους πέραν τῶν ἐλληνικῶν ὁρίων, ἀπ' ἑτέρου, ἐὰν ξένοι ἐρευνητὲς παρακινηθοῦν ἀπὸ τὴ δυναμικὴ τῶν ἐλληνικῶν ἐρευνῶν νὰ περιλάβουν στὶς μελέτες τους καὶ τὸν ἐλληνικὸ χῶρο.

Ἀντίστροφα, ἡ ἐλληνικὴ ἱστορικὴ ἐρευνα πρέπει νὰ περιλάβει στὸν κύκλο τῶν ἐνδιαφερόντων της λαοὺς, πολιτισμοὺς, κοινωνίες, κράτη, ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ σκοπιά, ὅπως ὡς τώρα, ἀλλὰ ἀπὸ μέσα, ὅπως κάνουν οἱ ἐπιτόπιες ἐπιστημονικὲς δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ οἱ διεθνεῖς. Αὐτόνομες, συστηματικὲς καὶ ἐνταγμένες στὴ διεθνή ἐπιστήμη ἐρευνες θὰ εἶναι πολλαπλὰ χρήσιμες. Πρῶτον θὰ νοήσουμε καλύτερα τὶς συμπεριφορὲς τῶν κρατῶν ἢ τῶν κοινωνιῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς γειτονικῆς Ἀνατολῆς ἀπέναντι στὸν ἀρχαῖο, στὸν βυζαντινὸ, στὸν λατινοκρατούμενο ἢ τὸν νεότερο ἐλληνισμό. Δεύτερον, θὰ γνωρίσουμε ἐγγύτερα καὶ οὐσιαστικότερα τὰ πολιτιστικά, κοινωνικά καὶ πολιτικά φαινόμενα τοῦ περιγύρου, μὲ τὸν ὁποῖο ἔχει διαπλακεῖ ἡ ἱστορία μας. Τρίτον, ἡ ἐλληνικὴ ἱστοριογραφία θὰ ἀποκτήσει παρουσία καί, ἐνδεχομένως, κύρος σὲ ἐπιστημονικὲς ἐπιδόσεις, ἀπὸ τὶς ὁποῖες τώρα ἀπουσιάζει.

Ἐξωεπιστημονικοὶ παράγοντες μᾶς ὑπαγορεύουν νὰ δώσουμε προτεραιότητες καὶ ἔμφαση σὲ μερικὲς ἐρευνες ποὺ πάντως πρέπει νὰ γίνουν καὶ γιὰ ἐπιστημονικοὺς λόγους. Αὐτοὶ οἱ παράγοντες εἶναι (1) θέσεις ποὺ ἐμφανίζονται στὴν ἱστοριογραφία τῶν γειτόνων μας καὶ περνοῦν σὲ συγγραφὲς τρίτων καὶ (2) ἀνεπάρκειες καὶ διαστρεφές τῆς ξένης ἱστοριογραφίας μὲ ἐλληνικὰ θέματα.

Ἡ ἱστοριογραφία τῶν βορείων καὶ τῶν ἀνατολικῶν γειτόνων μας κυριαρχεῖται ἀπὸ πολλὰς δεκαετίες ἀπὸ ἓνα ἔθνικισμὸ, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἐμπνέεται καὶ κατευθύνεται ἀπὸ τὶς πολιτικὲς ἡγεσίες. Καὶ βλέπουμε τὶς ἴδιες ἀκριβῶς θέσεις νὰ ἐμφανίζονται σὲ ἐπιστημονικὰ δημοσιεύματα, σὲ συνθέσεις γιὰ εὐρύτερο κοινὸ, σὲ πολιτικοὺς λόγους, σὲ ποικίλα ἐνημερωτικὰ φυλλάδια ποὺ διανέμονται σὲ δημοσιογράφους, ὡς καὶ στοὺς ὁδηγοὺς μουσειῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν χώρων. Γιὰ νὰ ἐκτραφεῖ αὐτὴ ἡ

παραγωγή με ύλικό και επιχειρήματα ἔχουν ἰδρυθεῖ πολυπρόσωπα ἐρευνητικά ἰνστιτούτα.

Οἱ ἐθνικίζουσες ἱστορικές θέσεις τῶν γειτόνων συμπίπτουν σὲ πλεῖστα σημεῖα· Πρῶτον, ἐμφανίζονται τοὺς Τούρκους ἢ τοὺς Βούλγαρους ἢ τοὺς Σκοπιανούς, ἢ τοὺς Ἀλβανούς ὡς ἀπογόνους ἀρχαίων λαῶν τῶν χωρῶν, στίς ὁποῖες κατοικοῦν. Ἔτσι οἱ Τούρκοι διεκδικοῦν ὡς προγόνους τοὺς Χετταίους καὶ ἄλλους παρόχαιους λαοὺς τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ Βούλγαροι κάνουν τὸ ἴδιο μὲ τοὺς ἀρχαίους Θράκες. Οἱ Σκοπιανοὶ οἰκειοποιοῦνται τοὺς Μακεδόνες. Οἱ Ἀλβανοὶ ἀνάγουν τὴν καταγωγή τους στοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ στὰ ἑλληνικὰ ἠπειρωτικά φύλα. Δεύτερον, οἱ ἐθνικίζουσες ἱστορικές μελέτες τῶν γειτόνων συμπίπτουν στὸ ὅτι ὑποβαθμίζουν τὴν ποσοτική καὶ πολιτιστική παρουσία Ἑλλήνων στίς ἴδιες χώρες κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, τὸν μεσαῖωνα καὶ τοὺς νεότερους χρόνους. Ἔτσι οἱ Ἀλβανοὶ ἐμφανίζουν τίς ἑλληνικές ἀποικίες ὡς ἰλλυρικές πόλεις. Οἱ Βούλγαροι ἰσχυρίζονται ὅτι οἱ ἑλληνικές ἀποικίες τοῦ Πόντου ἐκθρακίσθησαν καὶ συρρικνώνουν τὸν ἑλληνικὸ πληθυσμὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα. Οἱ Τούρκοι σβήνουν τὸ Βυζάντιο καὶ ἀποφεύγουν ὅσα μποροῦν νὰ ἀναφέρουν τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας τῆς Μ. Ἀσίας. Ἀφότου ὅμως, ἐπιδιώκοντας νὰ συνδεθοῦν μὲ τὴν εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα, κατάλαβαν ὅτι πρέπει νὰ προβάλλουν εὐρωπαϊκὲς περγαμηνές, πρόσθεσαν στοὺς προγόνους τους τοὺς μικρασιατικούς Ἑλληνας ποὺ ἐμφανίζουν ὡς πολιτιστικά καὶ ἠθικά ἀνωτέρους ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας τῶν πέραν τοῦ Αἰγαίου καὶ ὡς διαπνεομένους ἀπὸ χωριστὸ πατριωτισμὸ. Τρίτον, οἱ ἐθνικίζουσες ἱστορικές μελέτες τῶν βορείων γειτόνων οἰκειοποιοῦνται ἑλληνικὰ πολιτιστικά ἐπιτεύγματα καὶ μέσα στίς χώρες τους καὶ στὴν κεντρικὴ Εὐρώπη, ὅπου ἄκμασαν ἑλληνικές κοινότητες. Τέταρτον, ἰσχυρίζονται ὅτι ἐπὶ τουρκοκρατίας οἱ Ἑλληνας ἀρχιερεῖς καὶ τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καταδυνάστευσαν πολιτιστικὰ τοὺς ἄλλους Χριστιανούς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἔτσι ἀπέιλησαν τὴν ἐθνικὴ αὐτοσυνειδησία τους. Αὐτὸς ὁ ἐθνικιστικὸς παροξυσμὸς, ἐκτὸς τοῦ ὅτι διαστρεβλώνει τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα, προκαλεῖ ἀνθελληνικὰ αἰσθήματα στίς γειτονικές χώρες καὶ ἀρνητικές θέσεις στὴ διεθνή βαλκανολογικὴ βιβλιογραφία. Ἡ ἑλληνικὴ ἱστορικὴ ἐρευνα πρέπει νὰ ἀσχοληθεῖ ἐντατικά, ἀλλὰ καὶ ἀντικειμενικά, μέχρι παγερῆς νηφαλιότητος, μὲ τὴν ἱστορία τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας στὴ χερσόνησο τοῦ Αἴμου καὶ στὴ Μ. Ἀσία, καθὼς καὶ μὲ τίς ἑλληνικές κοινότητες στὴν κεντρικὴ, στὴν ἀνατολικὴ καὶ στὴν δυτικὴ Εὐρώπη. Τὰ ἀρχεῖα αὐτῶν τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων, ποὺ συγκροτήθηκαν κυρίως ἀπὸ Ἑλληνας τῆς Μακεδονίας, περιλαμβάνουν ἀνεκμετάλλευτες ἀποδείξεις τῆς ἑλληνικότητάς τους.

Τὰ ἱστορικὰ βιβλία γιὰ τὴ νεότερη ἑλληνικὴ ἱστορία ποὺ ἔχουν συνταχθεῖ ἀπὸ δυτικούς ἱστορικούς ἐμφανίζουν ἐκτεταμένες ἀνεπάρκειες ὡς πρὸς τὴν ἐνημέρωση,

ἀμάρτυρες ἢ ἄκριτες βεβαιώσεις, ἐνίοτε κακόβουλες διαστροφές τῶν πραγμάτων. Πρέπει ὅμως νὰ λεχθεῖ ὅτι μερικὲς ὀχληρὲς ἀνακρίβειες ὀφείλονται σὲ κενὰ τῆς ἐλληνικῆς βιβλιογραφίας. Ὅλα αὐτὰ πὸν διαβάζονται στὸ ἐξωτερικὸ ὡς ἀθηντικά στὸ εἶδος τους καὶ διαμορφώνουν ἐντυπώσεις περὶ Ἑλλάδος πρέπει νὰ ἀχρηστευθοῦν μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ προσφορὰ τῶν Ἑλλήνων ἐρευνητῶν.

Ἡ ἐλληνικὴ ἱστορικὴ ἐπιστήμη πὸν ἀγωνίζεται νὰ στήσει τὴν ὑποδομὴ της καὶ νὰ παραγάγει βασικὲς γνώσεις μικροῦ καὶ μέσου διαμετρήματος, πρέπει ἐπίσης νὰ μελετήσῃ θέματα σύνθετα ὡς πρὸς τὴ συγκρότησή τους, ἐκτεταμένα ὡς πρὸς τὸν γεωγραφικὸ χῶρο τους καὶ παρατεταμένα ὡς πρὸς τὰ χρονικὰ πλαίσιά τους. Εἶναι θέματα πὸν ἐπείγουν καὶ τὸ πιὸ ἐπείγοντα εἶναι ἐπίσης πιὸ ἀπαιτητικά σὲ προεργασία. Ἐννοῶ εὐρύτατες, περιεκτικότερες καὶ ἐποπτικότερες συνθέσεις γιὰ μεγάλες περιόδους τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας καί, στὸ ἀνώτατο ἐπίπεδο, γιὰ τὴ συνέχεια τοῦ ἑλληνισμοῦ. Αὐτὲς οἱ συνθέσεις εἶναι ἡ ἐνδελέχεια τῶν ἐρευνῶν γιὰ τὴν ἐλληνικὴ ἱστορία.

Ἐνῶ ἡ ἔρευνα κατατείνει πρὸς τὶς συνθέσεις, τὸ κοινὸ τὶς ἀποζητεῖ. Ἡ πιὸ μορφωμένη μερίδα του ἱκανοποιεῖται μὲ τὶς συνθέσεις ὑψηλῶν ἀξιώσεων πὸν παράγουν οἱ εἰδικοί. Γιὰ τοὺς λιγότερο μορφωμένους χρειάζονται συντομότερες καὶ ἀπλούστερες διατυπώσεις. Ὅποιοδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ ἐπίπεδό τους, οἱ συνθέσεις στὴν περιοχὴ τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας καλλιεργοῦν τὴν ἐθνικὴ αὐτογνωσία. Οἱ ἴδιες καὶ οἱ συνθέσεις εὐρύτερων γνωστικῶν περιοχῶν προσφέρουν ἱστορικὴ παιδεία στὸ λαό.

Ἡ πολιτεία καὶ τὸ κοινὸ πρέπει νὰ καταλάβουν ὅτι οἱ συνθέσεις δὲ γίνονται χωρὶς βασικὲς ἔρευνες, ἐργασίες πὸν εἴτε δὲ φαίνονται εἴτε, ὅταν φαίνονται, δίνουν στοὺς ἀμύητους τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι σχολαστικὲς καὶ ἄχρηστες. Ἄς θυμηθοῦμε ὅμως, παραδείγματος χάριν, τί γίνεται, ὅταν ἀμφισβητεῖται ἡ καταγωγή τῶν νέων Ἑλλήνων ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ἢ ὁ ἐλληνικὸς χαρακτήρας τοῦ Βυζαντίου ἢ ἡ συμβολὴ τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ στὴ διαμόρφωση τοῦ εὐρωπαϊκοῦ. Ἡ κοινὴ γνώμη εὐαισθητοποιεῖται ξαφνικὰ καὶ ἐκδηλώνει τὴν εὐαισθησία της μὲ δξύτητα καὶ νευρικότητα, ἀναμένει δὲ ἡ ἀπαιτεῖ ἀπὸ ἀρμόδιους καὶ ἀναρμόδιους νὰ ἐκδώσουν ψηφίσματα ἢ νὰ προβοῦν σὲ ἐπιστημονικὲς ἀπαντήσεις. Ἄγνοεῖ ὅτι σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις τὰ ψηφίσματα δὲν ἔχουν κανένα ἀποτέλεσμα καὶ ἡ δημοσίευση ἄρθρων ἢ βιβλίων εἶναι εἴτε ἄσκοπη εἴτε ἀδύνατη μέσα σὲ ὠφέλιμο χρόνο. Ἄσκοπη, ὅταν ἡ ἀποψη πὸν μᾶς ἐνοχλεῖ εἶναι ἀντίθετη μὲ τὰ παραδεδεγμένα καὶ ἐπομένως δὲν ἔχει πιθανότητες νὰ ἐπικρατήσῃ. Ἀδύνατη μέσα σὲ ὠφέλιμο χρόνο, ὅταν ἐμεῖς δὲν ἔχουμε προχωρημένες ἔρευνες γιὰ τὸ προκείμενο θέμα. Ἐὰν ἡ κοινὴ γνώμη εἶχε τὴ δέουσα ἱστορικὴ παιδεία, θὰ ἐνιωθε ἀσφάλεια, πὸν σήμερα τῆς λείπει, καὶ θὰ γνώριζε τὴ σημασία τῶν ἱστορικῶν ἐρευνῶν, πὸν σήμερα ὑποτιμᾷ.

Ἐλπίζω ὅτι μὲ τὴ διαφώτιση τῆς πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας θὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ ἀναγκαία ἀναβάθμιση τῆς ἱστορικῆς ἔρευνας στὴ χώρα μας καὶ ὅτι στὰ πλαίσια αὐτῆς τῆς ἀναβάθμισης θὰ ἐνισχυθοῦν δεόντως τὰ ἱστορικὰ κέντρα τῆς Ἀκαδημίας.

Ἀλλὰ καὶ γενικότερα ἡ Ἀκαδημία πρέπει νὰ ἐπιτύχει μεγαλύτερη ὑποστήριξη ἀπὸ τὴν πολιτεία, τῆς ὁποίας εἶναι θεσμός, καὶ σωστὴ κατανόηση ἀπὸ τὴν κοινωνία, τῆς ὁποίας εἶναι εἰδικὸ καὶ ἀναντικατάστατο κύτταρο.